

EMIL RACOVITĂ

Personalitatea lunii noiembrie

Eruditul biolog Emil Racoviță, una dintre marile personalități ale neamului nostru, s-a născut la Iași, la 15 noiembrie 1868. A văzut lumina zilei în sânul unei vechi familii de boieri moldoveni: tatăl său, Gheorghe Racoviță, magistrat de profesie, a fost o prezență proeminentă în viața spirituală a Iașilor secolului trecut, fiind membru fondator al societății literare "Junimea", iar mama, Eufrosina Stamatopol, o talentată pianistă.

Micul Emil și-a petrecut o copilărie lipsită de griji, având parte de o educație aleasă, dată de niște părinți pentru care poezia, arta, muzica erau preocupări de căpătâi.

Și-a început studiile la pitoreasca școală din Păcurarii Iașului, lăsându-se pătruns de farmecul fără seamăn al povestirilor dascălului său, Ion Creangă, pentru a și le încheia la liceul "Institutele Unite", unde a fost elev al renumitului Grigore Cobălcescu. Acesta a reușit să-i dăruiască lui Emil Racoviță pasiunea pentru cercetarea naturii și convingerea - pe care o va avea până la sfârșitul vieții - că evoluția este legea fundamentală a întregului Univers.

În 1866 își ia bacalaureatul pentru a urma cursurile Facultății de Drept, potrivit dorinței tatălui său. Dar, în același timp, a frecventat cursurile de antropologie pe care le ținea la Sorbona Leonce Manouvrier. După ce și-a luat, în 1889, licența în drept, s-a întors la Facultatea de Științe, îndeplinindu-și astfel visul.

Dintre cei care l-au ajutat să descifreze tainele naturii au fost profesorul Henri de Lacaze-Duthiers, al cărui discipol și moștenitor spiritual a fost pe tot parcursul vieții sale, precum și conferențiarul Georges Pruvot de care s-a apropiat sufletește până la a-i deveni prieten și tovarăș de muncă apropiat. Racoviță s-a avântat în cunoașterea lumii vii cu toată pasiunea și energia tinereții sale, dezvăluind calități deosebite.

Teoria însușită în amfiteatrele și bibliotecile Sorbonei a transpus-o în realitate încă din studenție în cele două stațiuni maritime fondate de Lacaze-Duthiers la Roscoff în Bretania și al Banyuls-sur-Mer, pe țărmurile Mediteranei. Tot aici și-a început munca de cercetare după strălucita absolvire a facultății din 1891, îndreptându-și cu precădere atenția asupra pasionantelor probleme de etologie a faunei maritime și publicându-și rezultatele sub titlul generic de "Note de Biologie", începând din anul 1893.

La Paris Racoviță nu s-a limitat la a fi un student sârguincios, ci a devenit membru activ al Cercului studenților socialiști și apoi membru al Partidului Socialist Francez. De asemenea a aderat la Partidul Social-Democrat din România cu a cărei poziție nu a fost de acord în vârtejul primului război mondial, când destinul patriei se afla în cumpăna hotărâtoare. Cu trecerea timpului a abandonat cu totul activitatea politica, considerând-o pe buna dreptate ca "cea mai haiduceasca dintre meserii", dedicându-se în întregime preocupărilor lui științifice care au constituit substanța însăși a existenței sale.

La Banyuls-sur-Mer, în reputatul laborator "Arago", Emil Racoviță a continuat să-și desăvârșească pregătirea de naturalist. S-a concentrat asupra anatomiei, morfologiei și histologiei lobului cefalic al viermilor policheți, elaborând o lucrare de doctorat pe care a susținut-o în primăvara lui 1896 și care pe lângă titlul de doctor în știință, i-a adus și o unanimă recunoaștere a competenței sale științifice.

Această afirmare a tânărului savant a avut o consecință de excepție: alegerea sa ca naturalist al expediției belgiene pe vasul "Belgica", în Antarctica, între anii 1897-1899. Pentru Emil Racoviță, expediția a constituit un extraordinar prilej de a-și lărgi orizonturile, în condițiile deosebit de grele ale iernii petrecute dincolo de Cercul Polar.

Rodul abnegației și curajului cu care și-a îndeplinit dificila sarcină în condiții de o asprime greu de imaginat astăzi s-a materializat în cea mai bogată colecție de plante și animale care a fost adusă de la latitudini atât de mari și pentru studiul căreia s-a cerut concursul a 74 specialiști din marile centre științifice ale Europei. Recunoașterea meritelor în reușita expediției i-au adus titlul de membru corespondent al Academiei Romane.

Angajat în laborioasa coordonare a acestei atât de vaste acțiuni, Racoviță a reușit să elaboreze un consistent studiu consacrat balenelor, pe care l-a tipărit în 1903 și care l-a situat printre pionierii etologiei și ecologiei animale.

Revenit la Banyuls-sur-Mer cu o reputație substanțial sporită Racoviță a fost subdirector al laboratorului "Arago" și codirector al revistei "Archives de zoologie generale et experimentale", amândouă ctitorii ale regretatului Lacaze-Duthiers, decedat la sfârșitul anului 1900. În vara lui 1904 a vizitat celebra peștera Cueva del Drach din insula Mallorca și a descoperit un mic crustaceu - primul animal cavernicol pe care l-a pus sub obiectivul microscopului și care prezenta foarte multe asemănări cu ființele marine deja cunoscute. A făcut, de asemenea, o mulțime de excursii în peșterile Pirineilor și a întemeiat, pe baza studiilor făcute pe animale descoperite, știința numită Biospeologie, adică studiul vieții în peșteri.

Cei șapte ani care s-au scurs până la izbucnirea primei mari conflagrații mondiale, au fost pentru Racoviță perioada cea mai fertilă din creația lui științifică, fiindcă în acești ani și-a putut elabora lucrările biospeologice cele mai substanțiale, toate având drept subiect grupul pe care l-a preferat pentru a-i aprofunda studiul, adică acela al crustaceelor izopode.

Toate aceste cercetări au însemnat un bilanț remarcabil: 800 de peșteri explorate în Europa și în Nordul Africii, în majoritate de Racoviță și Jeanne, în urma cărora s-a adunat o colecție însumând 20.000 eșantioane de fauna cavernicolă. Cei patruzeci de specialiști care s-au angajat în studiul ei au publicat 3400 pagini în patru volume sub titlul "Biospeologie" și care au construit zestrea științifică pe care marele savant o va așeza în chip de temelie a viitorului Institut de Speologie de la Cluj.

În anul 1919, autoritățile romane care intraseră în stăpânirea legitimă a Transilvaniei, i-au solicitat concursul în reorganizarea Universității clujene, încredințându-i misiunea de a crea un institut de cercetări menit să formeze cadre științifice. Așa se face că la 20 aprilie 1920 era promulgată "Legea privitoare la crearea unui Institut de Speologie la Universitatea Cluj", în virtutea căreia lua naștere primul institut de acest fel din întreaga lume. Astfel epicentrul biospeologiei mondiale se va strămuta din Franța în inima Ardealului.

Racoviță, împreună cu soția sa, Helen Boucart, și cei trei fii, Rene, Jean și Andre, s-a mutat definitiv la Cluj pe strada Mihail Kogălniceanu, numărul 3. Savantului i s-au alăturat Rene Jeannel ca și director adjunct, elvețianul Pierre-Alphred Chappuis, subdirector și doi asistenți: Radu Codreanu și Vasile Pușcariu.

Până în anul 1931 - când s-au suprimat fondurile de cercetare din cauza crizei economice - alte 358 de peșteri (din care 220 în Carpați) au fost prospectate, iar seria "Biospeologie" a crescut cu 15 noi lucrări de specialitate, însumând 1650 de pagini.

Din păcate, o atare continuitate nu se mai regăsește și în ceea ce privește creația științifică personală a lui Emil Racoviță, el fiind copleșit de numărul mare de însărcinări în care s-a socotit util: a fondat Societatea de Științe din Cluj. Asociația Transilvana pentru propagarea limbii și culturii franceze ("Cercle Ronsard"), a fost membru și apoi președinte al Asociației Profesorilor Universitari din Cluj, a fost membru al societății Astra, din 1926 până în 1929 a fost președintele Academiei Române, a fost prorector și rector al Universității.

Între anii 1931-1940 a predat cursul de biologie generală pentru studenții Facultății de Științe și ai celei de Medicină, membru al Comisiei Monumentelor Naturii și vicepreședinte al Biroului ei științific.

Cu forțele împrăștiate de implacabila scurgere a anilor, Emil Racoviță a mai avut de depășit o grea și dureroasă încercare: refugiul la Timișoara al Facultății de Științe și al Institutului de Speologie, după ce Dictatul de la Viena din 1940 mușcase din trupul țării.

Când pacea i-a îngăduit să vina la Cluj singura dorința a profesorului a fost de a-și repune în stare de funcționare institutul. Dar nu a mai izbutit. La 11 noiembrie 1947 a fost silit să-și părăsească laboratorul, doborât de boală, iar la 19 noiembrie inima sa a mai încetat să mai bată.

O dată cu dispariția profesorului Emil Racoviță națiunea a pierdut unul dintre fiii ei cei mai de seamă, o personalitate de excepție, un om care a fost în același timp pionier al științei și slujitor fără de odihnă al societății.

I-au recunoscut meritele și calitățile societățile din țară și străinătate care l-au înscris printre membrii lor corespondenți, titulari sau de onoare, dar și oficialitățile de stat care i-au decernat cele mai înalte onoruri, fiind purtător al medaliei "Steaua României" și al "Legiunii de Onoare" franceze. Școli, licee, institute, străzi îi poartă numele, bustul lui străjuindu primul Institut de Speologie din lume, de la Cluj și peștera Cueva del Drach.

Acestui mare om și savant va trebui să-i aducem mereu prinosul nostru de cinstire și prețuire.